

CORRESPONDÈNCIA REFERIDA A SABADELL A L'ARXIU MAURA, 1903-1918

PERE FONT I HOMS

L'existència d'un estat centralista a Espanya ha originat, sovint, que una gran part de documentació catalana només es localitzi a Madrid. No podia ser cap excepció el sistema polític de la Restauració, precisament caracteritzat per la seva exacerbada centralització administrativa. I tot allò que té a veure amb qüestions electorals n'és un dels millors exemples. El poder del Ministeri de la Governació era, com se sap, prou decisiu per a l'elecció d'un o un altre diputat en aquell o en un altre districte. Tot això gràcies, a més de les típiques tupinades, a uns partits dinàstics dividits en «capelletes» internes que només tenien raó de ser per al repartiment electoral dels districtes i per la força del seu líder en una o una altra localitat. La qual cosa també exigia una comunicació entre aquests líders locals o regionals envers els polítics espanyols d'abast estatal, fossin Dato, Silvela, Canalejas o Maura. Clientelismes, comentaris generals, demandes de favors, nomenaments interessats per a qualsevol càrrec públic i, especialment, preocupacions electorals constitueixen normalment el gran gruix de la seva correspondència.

LA LLUITA PER LES ELECCIONS

Una de les evidents diferències entre Sabadell i Terrassa durant el primer terç del segle rau en el fet que a Terrassa era reelegit ininterrompudament el polític i cacic liberal Alfons Sala. A Sabadell, però, l'elecció d'un candidat monàrquic ja era per si mateixa prou problemàtica. El 1896 amb el famós plet Bustillo-

Sallarès; el 1903, desapareixia de l'escena política local el «cunero» Bustillo; el 1914, finalment, l'elecció d'Enric Turull era qüestionada per tot arreu. Les raons d'aquesta asimetria política són, òbviament, de tot tipus. Des d'una diferent concentració i estructura industrial, fins a la força del republicanisme federal, en el cas sabadellenc. Sense deixar de banda, és clar, la força i la presència diferents dels comitès dinàstics a cada localitat. A Terrassa, per exemple, el salisme ho dominava tot. A Sabadell, al contrari, el caciquisme semblava que havia deixat d'existir des de la mort de Pau Turull el 1894.

Evidentment, no és aquí el lloc per esbrinar les raons de la crisi dels partits dinàstics a Sabadell. Així i tot, les cartes de l'Arxiu Maura que a continuació reproduïm, vénen a replantejar de nou tota la qüestió, des de dues diferents vessants. Per una banda, des del típic «estira i arronsa» electoral, que inclou la demanda d'un petit ajut governamental (Turull, 16 de juny de 1910), fins a les acusacions pel desgavell electoral de 1903 (Bustillo, 29 d'abril, i Planas i Casals, 5 de maig de 1903). Per l'altre costat, hi ha una òrbita, que podríem qualificar d'«institucional», que aniria des de la sol·licitud de llibertat de la Federació Obrera Sabadellenca, el juny de 1903, fins a la permanència del cap de la Guàrdia Civil, Manuel Tegi-do (Batista Ponsà, 24 de juliol de 1918). Tot això passant pel plec de signatures dels principals fabricants sabadellencs per demanar la continuïtat de Maura des-

prés de la Setmana Tràgica (Turull, 31 d'octubre de 1909). De la mateixa manera, en tota aquesta correspondència sobresurt un tret comú: la inexistència d'un representant de la classe política local que pogués intervenir directament davant el poder polític estatal.

Els dinàstics sabadellencs es trobaven dividits des del 1896 quan s'havien presentat dues candidatures monàrquiques —Sallarès *versus* el comerciant madrileny Bustillo— encapçalades per diferents industrials locals. No obstant això, Bustillo continuaria essent escollit diputat pel districte, amb acusacions de tupinada gairebé sempre, fins el 1903. Finalment, va ser aquest any que els vells i irreductibles «bustillistes» no aconseguiren de nou la reelecció del seu candidat. El fracàs del diputat madrileny es devia, precisament, a l'allunyament dels conservadors dirigits pel Enric Turull. Possiblement, el fet que Bustillo secundés la dissidència de Gamazo, cunyat de Maura, del partit liberal, influí decisivament en aquest abandó.¹ No hem d'oblidar que Maura seguí el polític castellà en la seva escissió a la fi del segle XIX. I ara, el 1903, Maura es perfilava com el nou cap del partit conservador a nivell estatal. Com a ministre de la Governació en aquelles dates, ell presidiria la celebració de les eleccions per a diputats a Corts. Poc després de tot això, Bustillo escrivia a Maura lamentant-se del seu desgavell electoral que atribuïa a la dissidència dels seguidors de Turull (vegeu el document 1). El mateix Manuel Planas i Casals, cap provincial del partit, en un intent de minimitzar la realitat, consideraria exagerades les afirmacions de l'ex-diputat per Sabadell. Evidentment, després de patir la dissidència silvelista a la fi del segle, Planas estava poc interessat a evidenciar a Maura la seva dèbil posició.² És per això que el líder conservador afirmava que Bustillo «*vivió demasiado confiado*», poc abans de la celebració dels comicis.

En realitat, el fracàs del comerciant i diputat madrileny és un episodi més d'un fet major. Les reticèn-

cies dels conservadors sabadellencs envers Bustillo són una peça més d'un desgavell total. Les eleccions del 1903 significaven l'esfondrament de l'organització planista a molts districtes. Com el mateix Planas exposa, s'havien perdut Mataró, Sabadell, Vilafranca, Vilanova i la Geltrú i Arenys de Mar, on sortia triomfant Joaquim Sagnier.³ Tots ells, districtes on el comitè provincial del partit presentava algun candidat, com era el cas de Sabadell.⁴

Previsiblement, a partir de la desaparició política de Bustillo, Enric Turull intentarà reorganitzar entorn seu els conservadors locals. De fet, l'alcalde de Sabadell, Pere Viloca, en aquells moments era un home seu. Hi ha també una coincidència cronològica: el 1905, Enric deixa la Diputació provincial després de deu anys.⁵ El seu objectiu era, probablement, recuperar aquella posició política preeminent que, en teoria, li podria pertànyer i recompondre un sistema d'aliances i dependències econòmiques que el seu pare, Pere, havia establert a mitjan segle XIX. Això és, recuperar la seva posició de cacic. I així ho intentà el 1909, després de la Setmana Tràgica; el 1910, per intentar afavorir la candidatura del liberal Josep Grieria Dulcet, o, finalment, el 1914 quan es presentarà a les eleccions legislatives.

Turull actuà aquests anys beneficiant-se de la divisió que existia entre els dinàstics sabadellencs. El 1910, encara podia encapçalar una candidatura monàrquica que presentava el liberal Josep Grieria Dulcet. A més de Turull, Grieria rebia el suport d'antics liberals com Zenó Corominas, Lluís Carreras; de vells conservadors com Josep Duran Tuloch —ara, dins la Lliga—, o de Josep Badia Capdevila, i de nouvinguts a la política com Joan Bta. Ponsà, entre altres.⁶ Mentre que a la llista contrària, de Jaume Cruells Sallarès, nominalment republicà federal, hi figuren també antics monàrquics com Joaquim Brujas, Josep Gorina, Miquel del Solà o, fins i tot, Josep Sallarès Deu.⁷ Hi

dors pel qual Planas i Casals havia obtingut la seva acta de diputat des del 1896. Ara, el 1903 s'hi presentava Josep Elias de Molins, un home seu.

¹ «Revista de Sabadell», núm. 4.266, (5-V-1901).

² De fet, Planas ja estava sol des del 1897. Al respecte, vegeu Borja de RIQUER, *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, (1977). Barcelona, Edicions 62, p. 34.

³ Joaquim Sagnier Vilavecchia (1864-1939), germà de l'arquitecte modernista Enric, feia poc que s'havia allunyat de Planas i donava suport a Fernández Villaverde, ministre d'hisenda durant el «Tancament de Caixes» de març del 1899.

⁴ «Diario de Barcelona», núm. 108, (18-IV-1903), ed. tarda. Arenys de Mar era un tradicional districte en mans dels conserva-

dors pel qual Planas i Casals havia obtingut la seva acta de diputat des del 1896. Ara, el 1903 s'hi presentava Josep Elias de Molins, un home seu.

⁵ Pere GABRIEL, «Entre liberals i conservadors, 1880-1898» dins *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. I (1987). Barcelona. Diputació de Barcelona, p. 297.

⁶ «Revista de Sabadell», núm. 6.883, (8-V-1910).

⁷ *Ibid.*, núm. 6.885, (12-V-1910). Miquel del Solà és el nom abreujat de Josep Miquel del Solà Gayà, carlí i alcalde de Sabadell en diverses ocasions.

ha també gent del Centre Català, com A. de P. Capmany o Modest Duran Folguera. Al cap i a la fi, Cruells ja havia estat candidat per la Lliga i el Centre Català a les eleccions de febrer de 1909.⁸

La descomposició dels partits dinàstics a Sabadell, gairebé la seva nul·la existència, dificultava l'elecció d'un diputat monàrquic. I si s'elegia, havia de ser pel recurs a la tupinada, sovint acompanyat de l'escàndol. Així passava el 1910 quan l'elecció de Griera es trameta al Tribunal Suprem, moment en el qual intervé Turull, sense gaire èxit per cert (vegeu el document 5).⁹ Potser la negativa del polític mallorquí d'afavorir directament la proclamació de Griera originà l'allunyament entre Turull i Maura. De fet, tot fa suposar que llavors finalitza la correspondència entre tots dos polítics, almenys la que ha arribat fins a nosaltres. El 1914, Turull es presentà com a candidat maurista amb el suport d'un comitè constituït poc abans.¹⁰ La seva victòria es produí també pel recurs a la tupinada i gràcies als vots del districte —cosa que per altra banda no és gens estranya.

Però Turull ja seria l'últim diputat monàrquic. La seva activitat política sembla que també cessà del tot. Efectivament, a les properes eleccions no va sortir triomfant cap candidat dinàstic. El 1916, el liberal Silvestre Romeu Voltà no aconseguiria res. El 1919, Turull provaria sort, per darrera vegada, i infructuosament, davant el candidat regionalista Francesc Llonch Cañameras, que rebia el suport dels principals fabricants sabadellencs.

La desaparició monàrquica es produí també en la representació municipal. El 1913, com a explícitament monàrquics, només sortien escollits dos regidors. S'hagué d'esperar nou anys, fins el 1922, perquè se n'obtingués un altre, de regidor.¹¹

⁸ Andreu CASTELLS, *Sabadell, Informe de l'oposició*, vol. III, «O tot o res», (1980). Sabadell. Edicions Riutort, p. 13.32.

⁹ El recurs al Tribunal Suprem i la seva decisió definitiva, a «Revista de Sabadell», núm. 6.887, (4-V-1910), i núm. 6.917, (21-VI-1910).

¹⁰ *Ibid.*, núm. 8.047, (17-IV-1914). El Círcol Conservador era constituït per Joan Bta. Ponsà Pons (president), Francesc Pulit Tiana (vice-president), Jaume Campmajó Alsina (tresorer), Josep Llobet Sanjuan (secretari), Enric Casanovas Argelaguet (vice-secretari) i Joan Gorina Romeu, Franco Garón Carmona i Domènec Codina Centellas, com a vocals.

LA DEFENSA DE L'ORDRE SOCIAL

Evidentment, la Setmana Tràgica suposà un gran impacte ideològic. La burgesia catalana veia, per primer cop gairebé des del Sexenni Democràtic, les «terribles» masses populars als carrers que atacaven tot allò que eren els pilars bàsics de l'ordre de la Restauració, entre ells l'Església. Com deia Ignasi Casanovas, jesuïta, en unes conferències donades després d'aquells fets, allò havia estat una «conflagració d'odi contra l'existent (...). Religió, puresa, bondat, sacrifici, bellesa, ordre, autoritat, riquesa, propietat, tot era combustible».¹² La resposta repressiva del govern Maura seria ben vista per un gran sector de la burgesia industrial catalana. Per això molts industrials sabadellencs van firmar una carta de suport a Maura, precisament encapçalada per Enric Turull (vegeu el document 4). Així i tot, el que és important aquí no és que la classe industrial sabadellenca es dirigís en pes a Maura, al cap i a la fi, això no deixa de ser lògic. El cap conservador era l'«home fort» i, d'això, ja n'havia donat proves. El debilitat moviment obrer de Sabadell, estructurat dins la Federació Obrera Sabadellenca (FOS), després de la vaga general de febrer del 1902, s'havia dirigit a Maura quan era ministre de la Governació i li havia demanat la llibertat dels obrers detinguts, sense obtenir una clara resposta (al respecte, vegeu el document 3).¹³ I si Maura és l'«home fort», ell és l'únic dic contra l'«onada revolucionària». De fet, «sólo en él (en el govern Maura) veíamos positiva garantía para el levantamiento de los espíritus, demasiado deprimidos por los incesantes ataques de la horda socialista-ácrata que amenazaba arrollarlo todo», com afirma la carta dirigida al polític mallorquí. Fora d'això, el que s'ha de destacar és que sigui precisament Enric Turull qui encapçalí tot aquell plec de signatures. Turull no deixava de ser un home mal vist per la majoria dels industrials locals, els quals, gairebé tots, s'havien integrat a la Lliga des del 1903.

¹¹ Josep M. BENAUL, «Dues ciutats i dues polítiques: Sabadell i Terrassa 1900-1923». Comunicació presentada al I Taller d'Història de la Restauració, Lleida, juny 1987. Publicada a la revista terrassenca «Tèrme», núm. 3 (novembre 1988) p. 13-18.

¹² Ignasi CASANOVAS, *El nostre estat social: comentari a la revolució de Juliol. Conferències per lo...* (1910). Barcelona, Gustau Gili, p. 17. Sobre la Setmana Tràgica a Sabadell, vegeu Andreu CASTELLS, *ob. cit.*, p. 13.52-13.75.

¹³ El document és signat per Joan Moliné, un dels màxims dirigents de la FOS i director del seu òrgan d'expressió, «El Trabajo», entre 1901 i 1907.

Segurament, si Turull podia en aquell moment ser al capdavant d'aquella carta de suport devia ser més pels seus bons contactes amb polítics madrilenys, i entre ells Antonio Maura, que per la seva filiació política. El mateix escrit evidencia amb tota claredat aquesta unió de diferents sectors econòmics i ideològics: *«todos los intereses morales y materiales; los que tienen sus raíces en la industria como los que cifran su porvenir en la agricultura; los defensores de la tradición como los que fundan su emancipación en la organización social...»*.

La Setmana Tràgica va ser com una mena d'avís per prevenir, i quan calgués tractar amb duresa, qual-sevol conflicte social que es produís en una ciutat tan adient com era Sabadell. Així, el 1910, s'edificava una caserna nova i més gran per a la Guàrdia Civil. Aquest any, mentre el conflicte vaguístic a l'empresa Seydoux, de capital francès, afectava tota la ciutat, arribà de Vic el capità de la Guàrdia Civil Manuel Tegido Giménez. L'agost del 1917 va fer reviure els records de vuit anys endarrera i Manuel Tegido demostrà, com ja havia fet abans, els seus «bons serveis» a la burgesia industrial sabadellenca. Per això quan es conegué l'ascens a comandant de l'antic capità, l'alarma general s'estengué entre els principals industrials locals. Joan Bta. Ponsà, a qui ja havíem vist en les seves primerenques activitats polítiques, ara president de la Cambra de Comerç, escrigué a Maura i li sol·licità que Manuel Tegido continués destinat a Sabadell (al respecte, vegeu el document 6). No hi va haver una resposta escrita, almenys pel que nosaltres sabem, però sí que n'hi hagué per mitjà dels fets. Tegido continuà com a cap de la Guàrdia Civil fins a l'esclat de la Guerra Civil. Però amb això no n'hi havia prou, ja que el 1919, després de la llarga vaga de la Canadenca, es reorganitzava del tot el Sometent local i hi figurava la majoria dels industrials sabadellencs. I uns mesos després, a l'abril, quan feia poc que Maura havia tornat a la presidència del Consell de Ministres com una de les últimes conseqüències d'aquell conflicte vaguístic, Ponsà Pons com a president de la Cambra de Comerç i Joan Codina Farré, president del Gremi de Fabricants, escrivien al ministre de la guerra perquè s'incrementés el destacament de guàrdies radicats a Sabadell. Per-

què, com afirmaven a la carta, des del 1909, *«no ha habido tranquilidad estable. Los conflictos sociales tomaron un cariz de violencia; las propagandas socialistas y disolventes abrieron brecha en las masas obreras; el respeto a las personas y a las cosas quedó en entredicho surgiendo una rivalidad fiera por parte de los sectarios que odiaban todo principio de patria, orden, ley, humanidad, religión, progreso, en una palabra, surgió una enemistad lamentable entre los que precisamente debieran vivir compenetrados, unidos, inseparables»*.¹⁴

S'havia obert un camí que, finalment, conduiria a la Dictadura de Primo de Rivera.

L'esfondrament dels partits dinàstics el 1896 i la seva progressiva disgregació, determinà tota la posterior política local. I ni recórrer a Madrid podia afavorir el restabliment d'un ordre polític a la mida d'Enric Turull. La mort del seu germà Pau implicava el principi de la fi del cacicat d'aquella nissaga familiar perquè havia significat la desaparició d'una xarxa d'interdependències econòmiques. Mancat d'aquest suport, l'únic que podia fer Enric era tenir els seus propis homes en algunes dependències municipals i dedicar-se íntegrament a una tasca de reestructuració política que, finalment, acabaria en fracàs el 1914. Els comitès monàrquics locals gairebé van desaparèixer en aquesta data i si en restava algun quasi no s'evidenciava; la seva vida pública devia ser ben minsa. Això explicaria que no es localitzessin més cartes d'Enric Turull a l'Arxiu Maura i que semblés que era substituït per un antic fidel seu com era Ponsà Pons. I d'aquí que fos ell qui el 1918 es dirigís a Maura en defensa de l'ordre social i polític de la Restauració progressivament amenaçat, perquè, des del 1909, el que en realitat preocupava era per sobre de tot l'ordre.

NOTA SOBRE AQUESTA EDICIÓ

L'Arxiu Maura (d'ara endavant A.M.), de titularitat privada i localitzat a Madrid, és potser un dels millors i més ben conservats fons documentals dels diferents presidents de govern i polítics del sistema canovista. Les consultes fetes en diferents moments ens han permès disposar d'unes cartes que a continuació es reprodueixen.

¹⁴ Arxiu Històric de Sabadell (AHS), *Cossos de seguretat local: Sometent*. La carta està datada el 26 d'abril.

En la transcripció de les cartes hem respectat l'ortografia original. En tot cas, qualsevol error s'indica mitjançant un (*sic*). Només s'ha normalitzat la qüestió dels accents. Per altra banda, la data de redacció de les cartes, que en molts dels casos figurava després de la signatura, s'ha preferit indicar-la al principi de cada document. De la mateixa manera, les capçaleres dels redactors han estat eliminades, ja que s'indica amb claredat l'autor.

Afortunadament per a nosaltres, Maura, com corresponia a la seva coneguda supèrbia personal, devia ser ben conscient de la seva importància històrica. Només així s'explica, en part, que ell tingués la cura d'anotar en cada carta la resposta. Això ens permet reconstruir en gran manera la relació epistolar entre cada personatge. Quan no hi figura cap anotació seva, aleshores

és ben probable que la carta no tingués resposta, com passa per exemple a l'últim document reproduït. Hem optat per destacar en cursiva la resposta de Maura. Amb el mateix tipus de lletra s'indica qualsevol nota intercalada al llarg del text.

Òbviament, no cal dir que es tracta d'unes quantes cartes que sobre Sabadell hi hem pogut localitzar. És més que probable que en un futur no gaire llunyà, gràcies al procés de classificació i informatització del fons documental que fa poc s'ha endegat, es puguin localitzar més cartes de tanta transcendència i valor com les que ara adjuntem. A més, la correspondència d'altres localitats catalanes —per exemple, Terrassa—, podria ampliar, o en tot cas modificar, la nostra visió de la política local i electoral de la Restauració.

DOCUMENT NÚM. 1

29 Abril 1903

Excmo. Señor D. Antonio Maura

Mi querido amigo y respetable Jefe.

Ya recibiría V. el parte que le dirigí desde Sabadell notificándole mi derrota por aquel distrito.

Causas que han influido para la derrota, primer lugar es debido a que los conservadores de aquella ciudad desobedeciendo las órdenes públicas hechas por el Presidente del comité conservador, Sr. Planas y Casals, para que me votasen, no sólo le desobedecieron sino que el día mismo de la elección insistieron con los catalanistas regionalistas y autonomistas, votasen en contra de mi candidatura y a favor (*sic*) del federal Pi Arsuaga, como así lo hicieron todos, logrando mi derrota exclusivamente los conservadores de Sabadell, esta es la pura verdad de lo ocurrido.

Siempre a sus órdenes affmo. amigo y atento S.S.
q. b. s. m.

Timoteo Bustillo

(A.M., Lligall 16, «Brema a Burguete y Bustillo»)

vincia por considerar a V. sumamente atareado en los resultados generales de ellas en toda España y los lamentables incidentes ocurridos en varios puntos.

Ya era de temer aquí un fracaso pero no en tan alto grado como ha tenido lugar, pues de los distritos en que hemos luchado, hemos perdido, el de Mataró por previa retirada, a causa de la disidencia de las fuerzas del candidato adicto D. Bartolomé Bosch; los de Sabadell, Villafranca y Villanueva, en que han quedado respectivamente vencidos nuestros amigos Bustillo, Moy y Milá y Pi; no pudiendo estimarse perdido el distrito de Arenys de Mar en el que puede decirse que he sido yo el derrotado en la persona del Sr. Elías de Molins, uno de mis fieles amigos, pero no el Gobierno, que contará, como enteramente adicto al diputado electo Sr. Sagnier; y ni aun el de Berga, pues el candidato ministerial Marín presentóse creyendo poder contar con los elementos del ex-diputado Sr. Antonio Rosal quien por último y en mayores fuerzas lanzóse a la lucha como independiente, triunfando por una pequeña mayoría, contra el canalejista Ros Barich (?). De todas suertes Ros al hallarse menos desmarcado (?) que éste del Gobierno, con el cual cortó ordinariamente en la última situación conservadora.

El resultado general de la elecciones en esta provincia ha sido, cuatro adictos, dos liberales —respetados estos por el Gobierno—, cuatro regionalistas, nueve republicanos y un independiente.

Dentro del desastre, si bien nuestro partido ha quedado en lugar poco airoso perdiendo cinco puestos, los regionalistas han perdido seis y los canalejistas no han sacado triunfante candidato alguno. Los únicos que alardear pueden del triunfo son los republicanos que han logrado en la circunscripción más de 34.000 votos, con los cuales amás (*sic*) de la mayoría que han obtenido podían de sobras alcanzar la minoría y sacar sólo en Barcelona 7 diputados. Además de la circunscripción y distrito antes indicado han triunfado también en el de San Feliu de Llobregat venciendo al Sr. Roig y Bergadá.

DOCUMENT NÚM. 2

Barcelona 5 Mayo 1903

Excmo. Sr. D. Antonio Maura

Mi distinguido amigo: No he escrito a V. antes sobre el desgraciado éxito de las elecciones de diputados a Cortes en esta pro-

Sobre el distrito de Sabadell he recibido una sentida carta del amigo Bustillo atribuyendo principalmente su derrota a la oposición que le hicieron los conservadores de dentro de Sabadell, pero aparte de que sumados sus votos, atendido el giro de la elección no podían darle la mayoría, juzgo el hecho inexacto o exagerado, no obstante lo cual estoy haciendo las oportunas averiguaciones para adoptar, si el hecho resulta cierto, los oportunos acuerdos. Lo que hay es que Bustillo vivió demasiado confiado, pues 48 horas antes de la elección decía al Sr. Gobernador que nada necesitaba y que tenía asegurado el distrito; y sabe bien nuestro buen amigo que por mi parte le di todo el apoyo e hice cuanto me pidió.

[Anotació de Maura: «Bustillo reconoce y proclama y agradece su apoyo de V., y atribuye la defección a los conservadores de Sabadell»].

Tocante al distrito de Villanueva y Geltrú, Milá y Pi tras una empeñada lucha contra catalanistas y republicanos, resulta haber perdido solo por *nueve votos* que alcanzó de mayoría el candidato republicano (que dicho sea de pasada apoyó al Sr. Ferrer Vidal), circunstancia que unida a la limpieza de las actas parciales, constituye una patente muestra de legalidad electoral; pero Milá en el acto del escrutinio general protestó de nulidad una sección por no saber leer ni escribir el presidente de la Mesa, hecho plenamente comprobado por las listas oficiales de electores y confirmado por un acta notarial; en cuya virtud a estimarse nula, como parece procedente, la votación del descrito colegio, dejando de computarse en favor ni en contra de los candidatos sale Milá con alguna mayoría sobre el republicano. Me permito llamar sobre el caso la ilustre atención de V.

[Anotació de Maura: «Se tendrá presente; pero conviene que el Sr. Milá acuda con sus reclamaciones y gestiones insustituibles de candidato»].

Varias son en mí sentir las causas originarias del descalabro sufrido aquí: el sensible quebrantamiento del partido conservador, tenazmente combatido por *catalanistas y republicanos* y no amparado eficazmente por el Gobierno; el empuje de los republicanos quienes para la lucha electoral se han presentado unidos en apretado haz, sin perjuicio de volverse a dividir después en distintas fracciones, lo que constituye siempre una halagüeña esperanza, y la falta de oportuna y eficaz acción gubernativa, que sin atropellos ni abusos diste al menos fuerza moral a los candidatos adictos defendiéndoles en lo posible de la insidiosa campaña hecha a favor de los candidatos de oposición en varios distritos por alcaldes y Ayuntamientos hostiles al Gobierno y desvaneciendo el rumor maliciosamente esparcido de que él mismo está completamente neutral en la contienda no interesándose por el triunfo de unos ni otros candidatos; rumor no desmentido por el representante del Gobierno en la provincia. Bajo este concepto perdióse aquí lamentablemente un tiempo precioso, y cuando el actual y por cierto dignísimo Gobernador Sr. Suárez Rothwos con decidido a par que prudente esfuerzo quiso remediar los funestos efectos de tan incomprensible pasividad, resultó ya tarde: el mal estaba hecho y el resultado fué inútil.

Estamos ahora de acuerdo con el Gobernador, trabajando para la elección de Senadores y aunque se está fraguando una complotada por antiguos elementos silvelistas, catalanistas y neutros para combatir la candidatura adicta, no desconfío de alcanzar un éxito favorable.

Siempre de V. adicto y afmo. amigo S.S. q. b. s. m.

Manuel Planas i Casals

[Resposta de Maura escrita en la mateixa carta: «No puede ser grato pero tampoco sorprender mucho el desenlace pues, además de las circunstancias que V. señala, la ráfaga catalanista dejó agotadas y fuera de su natural asiento considerables fuerzas de vocación conservadora».]

(A.M., Lligall 85, «Piñera a Porto»)

DOCUMENT NÚM. 3

Junio 1903

Excmo. Sr.

Reunido en grandioso mitin el pueblo trabajador de Sabadell para protestar de los atropellos de que son víctimas los obreros de España que luchan en defensa de sus derechos, acordó acudir a V.E. en demanda de la libertad de nuestros compañeros que a consecuencia de los sucesos acaecidos en distintas poblaciones se les tiene injustamente encarselados (sic).

Al unir el pueblo obrero de Sabadell su petición a los que se han hecho en multitud de localidades de España y del Extranjero, espera obtener de V.E. la excarcelación de aquellos compañeros que sufran las penalidades de la cárcel (sic).

Es una reparación que aconseja la justicia.

Dios guarde a V.E. m. a.

Sabadell junio 1903

Por las dies y siete (sic) Sociedades Obreras que componan la Federación, y doce entre políticas y recreativas dela (sic) localidad.

Por el Consejo local

El Secretario

Juan Moliné

[Resposta de Maura escrita en un full a part: «He recibido oportunamente la exposición que el Consejo directivo de la Federación Obrera Sabadellense me ha dirigido por conducto de V. en demanda de libertad de los obreros presos a consecuencia de sucesos acaecidos en distintas localidades; y tengo el gusto de manifestarle que como no existen en aquella situación, mas que los obreros sometidos a la acción de los tribunales de justicia, se ha estimulado las diligencias de estos para que terminen cuanto antes los procedimientos incoados, único modo lícito que el Gobierno tiene de intervenir en el asunto».]

(A.M., Lligall 94, «Saavedra a Salinas»)

DOCUMENT NÚM. 4

Sabadell 31 Octubre 1909

Al Exmo. Sr. D. Antonio Maura y Montaner
Madrid

El abatimiento moral que sufría nuestra ciudad con motivo de los lamentables sucesos ocurridos en la última semana de Julio, ha aumentado con el imprevisto acontecimiento político de la subida al poder del partido liberal.

Nunca como ahora necesitaba el país de la energía y patriotismo que en críticas ocasiones ha demostrado poseer V.E.; nunca como ahora las fuerzas vivas del país habían puesto toda su confianza en la actitud serena y resuelta del Gobierno presidido por V.E.

El gesto noble, digno y gallardo que V.E. opuso al desbordamiento de las pasiones que, tanto en España como en el extranjero (sic), atentaron contra el buen nombre y el prestigio de la Nación, protestando la acción de la justicia, debe ser aplaudido por todos los que, prescindiendo de sus particulares opiniones, estimaban necesaria la continuación de la era de poder del partido dirigido (sic) por V.E., ya que sólo en él veíamos positiva garantía para el levantamiento de los espíritus, demasiado deprimidos por los incesantes ataques de la horda socialista-ácrata que amenazaba arrollarlo todo.

Todos los intereses morales y materiales; los que tienen sus raíces en la industria como los que cifran su porvenir en la agricultura; los defensores de la tradición como los que fundan su emancipación en la organización social, todos debemos hacer público el testimonio del vivísimo afecto personal que por V.E. sentimos los que le admiramos más grande, más patriota y más gobernante en la oposición que en el poder.

Es por esto que la ciudad de Sabadell dirige a V.E. el presente mensaje, viva expresión de conformidad a todos sus actos y manifestaciones, encaminados a la consecución de la paz material y moral, de la prosperidad y engrandecimiento de todo el país.

Dios guarde a V.E. muchos años para el bien y la felicidad de la Patria.

Enrique Turull
Carlos Rauret
José Gorina Romeu
Laureano Tamburini
Narciso Nunell
Antonio Cusidó
Ramón Casulleras
P. Altayó
Juan Fontanet Casali
Pablo Bernaldo
José Vilá y Fusté e hijos
Juan Rocamora Cardó
Lorenzo Llobet
Gerónimo Clos Moliné
Eladio Cerdá
Sucs. Llonch y Sala
D. y C. Sallarés
J. Guiu y Pous

José Vila y Renom
Pedro Crehueras
Enrique Giralt
Francisco Serracanta
José Marcet
Antonio Juvé
Juan Comas Faura
Felió Gumá
Magín Desveus
Jaime Duran
José Antonio Duran
Juan Romeu y Voltá
José Badía
Francisco Garzón
Juan Llagostera
Jaime Brullet
Baudilio Vila
(p/o. Luis Vila)
Juan Batllevell y Arús
Esteban Corominas
Silvestre Romeu Voltá
José Miró y compañía
Ricardo Sampere
Juan Casanovas Turull
G. Torras y Font
Ventura y Casas
Federico Rabasté
Ernesto Abelló Viver
José Codina Durán
Juan Codina
Francisco Pujol
Manuel Casas
Rosendo Güell
Fco. Sallarés Comadrán
Joaquín Arimón
Sucesores de Bas
Pedro Fontanet
Juan Llonch-Pedro Llonch
Juan Gorina Romeu
Juan Colomer Pujol
Juan Batista Ponsá
Antonio Taulé
Félix Llonch
Oller, Lluch y Trias
Andrés Camps
José Mañosa
Francisco Rovira
Juan Mallofré
Ramón Bru
E. Jenny
Pedro Llonch Ferrús
Manuel Ribot y Serra
Antonio Moliné
Juan Soler Mateo
Juan Comerma
José Llobet
Joaquín Carol
Francisco Llonch
J. Ginesta
Juan Morral
Corominas y Compañía

Valentín Buixeda
 Carlos Pujolá
 Vda. E Hijos de F. Mutlló
 M. Ustrell
 Menna Sanz Gumá
 Arturo Voltá
 Jaime Viñas Gambús
 Soler y Figueras
 Felio Torras
 Valentín Maymó
 Bernardo Tous
 Joaquín Baciana
 Moisés Alguersuari
 José Sallarés
 Miguel Pla
 Pelegrín Pla
 Rafael Estany
 J. Brujas y Pellisser
 Marcial Ballús
 Harmel Hermanos
 José Plans
 Juan Riera
 Felio Comadrán Bru
 J. Gorina
 J. Masllovet Sanmiguel
 Fontdevila, Codina y Sampere
 José Gorina Pujol
 Casanovas y Turull
 Deniel, Vilar e Hijos
 Sucrs. de José Badía
 Estany y Padró
 Juan Feliu
 Francisco Sampere Bas
 Vda. E. Hijos de J. Plans
 Tomás Salas Folguera
 José Salas Folguera
 Ramón Molins Voltá
 José Sallarés Deu
 Vicente Trabal
 José Voltá Casablanca
 Cayetano Masllovet
 Anatoleón Mestres
 José Pascual
 Felio Comadrán
 F. Pulit Tiana
 R. Mallofré
 Joan Vergés
 Fernando Casablanca
 Jaime Doménech
 Ramón Tásias
 Llanés y Comadrán
 Juan Plans Colomer
 Fidel Pagès
 Tomás Salas
 Felio Pla
 M. Sanmiguel
 Jaime Padró Arpa
 Ramón Molins Feliu
 Francisco de A. Barata
 Feliu Griera Crespí
 Francisco Gambús

Anselmo Badía
 Joseph Casamitjana
 Juan Artigas
 Vidal, Bros y C^a
 Juan Saus
 Juan Pons
 (amb quatre signatures il·legibles)

[Resposta de Maura escrita a la mateixa carta: «He agradecido mucho el mensaje que se han servido dirigirme, en nombre de importantes elementos sociales de Sabadell, con motivo de mi retirada del Gobierno. Toda gratitud la inspira el apoyo que ofrecen a la causa que procuraré servir en el Gobierno y la benevolencia personal con que me honran al juzgarme. Sin el menor desmayo continuaré defendiendo ahora la causa del orden y de la justicia, seguro como el testimonio de V.V. evidencia, que ha de estar a mi lado la mayor y más sana parte del país, ansiosa de paz que permita el próspero desenvolvimiento de su actividad creadora. Reciban todos los firmantes mi cordial saludo y consideraciones sin falta.»]

(A.M., Lligall 106, «Torres Perona a Tusquets»)

DOCUMENT NÚM. 5

Barcelona 16 Junio 1910

Excmo. S. D. Antonio Maura

Mi distinguido Jefe y querido amigo: estoy accidentalmente en ésta y mis amigos de Sabadell me dicen que han escrito a V.; ya verá en lo que sea entendible, la petición que ellos le habrán hecho, de que favorezca la proclamación del diputado electo Sr. Griera, que al fin es candidato monárquico y ha sido apoyado en la lucha por todos los amigos.

El distrito quedaría muy perturbado con la proclamación del candidato contrario.

De V. siempre atto. el incondicional amigo de S.S.

q. d. s. m.

Enrique Turull

S/c Diputación 276-1º

[Resposta de Maura escrita a la mateixa carta: «He recibido, en efecto, numerosas cartas de Sabadell en que lamentan haya prevaecido ante el Supremo en juicio contrario al candidato monárquico que por allí luchó.

Cualquiera que sea la proporción de aciertos y yerros, considero que habría mayor mal en separarse el Congreso de los informes del Supremo, y no pocos sacrificios cuesta al partido Conservador este miramiento que guarda cumpliendo inexcusables deberes.

De V. afectuosamente.»]

DOCUMENT NÚM. 6

24 de Julio 1918

Sr. Don Antonio Maura
Madrid

Muy Sr. mío y distinguido Jefe: Me permito dirigirme a Vd. creyendo asequible (sic) y de lugar preferente, hacer la presentación de mi modesta personalidad para poder interesarle en el asunto origen de la presente.

Siendo uno de los más fervientes admiradores de la sana doctrina por Vd. propalada (sic), me constituí con verdadero gusto socio fundador del Centro Maurista de Barcelona, se constituyeron bajo mi iniciativa, centros Mauristas en Sabadell y Tarrasa, he formado parte en el Directorio Provincial Maurista de Barcelona habiendo actuado además varias veces como Presidente de la Cámara de Comercio de esta localidad.

Al remarcar a Vds. mis humildes servicios, es solamente deseoso de que Vd. juzgue mis apreciaciones y que sean tenidas en consideración por su dignísima competencia en pro de nuestros santos ideales.

En la fecha de ocurrir los sangrientos sucesos en el mes de Julio de 1909, los revoltosos que en esta ciudad eran los dueños interinos de la situación, hicieron tales estragos en la propiedad y en los cultos católicos, que la población civil sensata, alarmada por tales saqueos y destrucciones que quedaban impunes, trasladó su residencia fuera de esta ciudad, sin embargo al repetirse dichas rebeliones en el mes de Agosto del año 1917 y estando al frente del movimiento el pundonoroso capitán de la Guardia Civil el señor Don Manuel Tejido para contrarrestar las maniobras revolucionarias, la misma población civil que anteriormente había abandonado nuestra localidad, tenía una confianza ilimitada en dicho señor Capitán, en que sabían reprimirla con mano fir-

ma (sic) tales desmanes (como efectivamente así resultó) y lo cual tenía ya probado diferentes veces.

Habiendo podido saberse por conducto fidedigno, que en el próximo mes de Agosto será ascendido el Señor Tegido a Comandante y que debido a tal ascenso, nos veríamos privados de la vigilancia de dicho Sr. en esta población, lo cual ha causado penosísimo efecto y pánico indescriptible en las esferas sociales del buen orden, puesto que a consecuencia de la situación algo grave que atraviesa toda España y sin contar por nuestra parte los conflictos locales de verdadera importancia a resolver, creen insustituible dicha autoridad por el vasto conocimiento que tiene de las clases e individuos que forman esta población, ya sean de carácter anárquico u otras categorías rebeldes, conoce además la forma y manera de corregirlos y castigarlos sin darles tiempo de extensión, a cuyo fin me remito a Vd. solicitando en nombre de todo Sabadell y particularmente en el mío, para que su honorable y altísima representación interceda para que el citado Sr. Tegido, obtenga el grado de Comandante como tiene concedido, pero sin moverse de aquí juntamente con los que apreciamos su valor y patriotismo.

Gustosamente me tiene Vd. a su disposición por si cree que verbalmente podría facilitarle más amplios detalles del particular, puesto que de ser así, y a una pequeña indicación de Vd. me sería sumamente agradable trasladarme a Madrid con las firmas autorizadas de las fuerzas vivas y económicas de nuestra región en demanda de lo que he tenido el gusto de exponerle.

Confianto que su clarividencia será la mejor garantía para complacer a los buenos ciudadanos de Sabadell y que de conseguirlo sería de gran provecho para nuestro partido y para el sostenimiento de la Monarquía, se reitera como siempre de Vd. muy atento y afmo. S. S. q. e. s. m.

Juan Batista Ponsá